

EDVARD KARDELJ

(1910—1979)

Nem elég, hogy csak a gyakorlat igényli a tudományt, a tudománynak is keresnie kell a gyakorlattal való kapcsolatot. Nem érhetjük be vele, hogy marxista társadalomtudományunk kifejti kritikai véleményét és a saját álláspontjait, noha erre is szükség van, hanem a gyakorlattal együttműködve felelősséget is kell vállalnia a megoldásokért, és így ellenőriznie föltevéseinek megalapozottságát. Ha a társadalomtudományok és a gyakorlat közötti elemi viszonyok életerősekké és hatékonyakká fejlődnek, akkor a hosszú távú tudományos kutatás feltételei is jobbak lesznek.

(Edvard Kardelj: A szocialista öngazgatás politikai rendszerének fejlődési irányai)

RITKA EMBERFAJTA VOLT

felejthetetlen halottunk, Edvard Kardelj, és éppen ezért csak nehezen vázolható fel mozgalmi portréja. Kiváló volt úgy is mint elmélkedő ideológus és teoretikus a párt fejlődésének egy oly új időszakában, amelyet ő maga is segített továbbfejleszteni, amelynek újabb talpra állításához ő maga is hozzájárult tudományos marxista elemzéseivel, de egyúttal úgy is mint oly farradalmár, aki a gyakorlat terén, akcióival-tetteivel is ott állt a harcosok első sorában, hogy együtt bontsa le velük a korhadt múltat és együtt építse fel az új, a jobb és a szebb jelen és jövő épületét: a népeink sajátosságainak leginkább megfelelő öngazgatású szocializmus épületét.

Benne éppen mint forradalmi marxistában dialektikus egységbe futott az elmélet és a gyakorlat mind a hatalom átvételéért, mind a szocializmus felépítéséért vívott harc során.

Mert az elmélet és a gyakorlat általában is, de egy emberen belül is dialektikus egységet képeznek, ha igaz harcos ez az egyén. Kardelj — a maga embersége mellett — Titóval, a pártstratégiával is állandó kapcsolatban állott és mind a ketten a gyakorlatból indultak ki s ahhoz alkalmazták az elméletet, a stratégiát.

Nagy egységet képez az élet maga is és mind Titóban, mind Kardeljben ily egységet képezett, mondjuk, a nemzeti kérdés és az öngazgatás terén is. Kardelj is többször hangoztatta, hogy a tudomány és a gyakorlati tevékenység nem választhatók szét egymástól. „Nincs oly igaz tudomány, amely előbb-utóbb... nem nyer igazolást a gyakorlat valamely területén... míg az alkotó gyakorlat a tudományra támaszkodik...”

Ment Kradely már szinte gyermekkorra óta volt a gyakorlati tevékenységben, harcos tagja lévén a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetségnek, majd hamarosan magának a pártnak is, és húszas éveit taposta még csupán, amikor más a szlovén, majd a jugoszláv pártmozgalom irányítói közé tartozott úgy is mint harcos forradalmár, úgy is mint a moszkvai Nyugati Nemzeti Kisebbségek Kommunista Egyetemének előadója, aki egy-két év múlva — 28 évesen — fogja megírni és kiadni (1938-ban) kiváló marxista tudományos könyvét a nemzeti kérdés megoldásáról *A szlovén nemzeti kérdés fejlődése* címen, illegálisan, az azóta ismertté vált Sperans néven, mint a Moszkvából, Párizsból hazatért s ezután már az országban maradó és tartózkodó Központi Bizottság és Politikai Bizottság jelentős tagja — Tito bajtársa, harcos társa a pártmozgalomban.

Már első könyvében lefektette a nemzeti kérdés megoldásának alapjait és beállt azok sorába, akik már — Svetozar Markovićtól kezdve fel egészen Titóig — kapcsolták (az elmélet és gyakorlat kapcsolása mellett) a nemzeti és a társadalmi harcot is, tudva tudván, hogy véglegesen és döntően a nemzeti felszabadulást is csupán a vele egybefűzött szocialista társadalmi forradalom és társadalmi felszabadító harc hozhatja és hozza is meg, hiszen, végső fokon, a nemzeti elnyomás és függőség az osztályelnyomás függvénye — s a mai fejlődési fokon ez a felszabadító nagy és igaz változást hozó osztályharc már csak a munkásosztály harca lehet mind a társadalmi, mind a nemzeti szabadságért.

Akkor s talán egészen az 1945-ig tartó időszak végéig a nemzetközi sík — a belső nemzetközi és népközi sík is — jelentette egy ország népeinek, hazánk népeinek közös harcában az utat, mert egyelőre a közeli cél az ország, a haza, a haza nemzetének és nemzetiségeinek társadalmi és nemzeti szabadsága és függetlensége volt és ez nyilvánult meg Kardeljnek mind akció-forradalmi, antifasiszta harcaiban, mind e harcok elmé-

leti útmutatójának szerepét betöltő új kardelji könyvben is, amely *Az új Jugoszlávia útja* címen látott napvilágot, egybegyűjtve az addig folyóiratokban, lapokban megjelent tanulmányokat.

Ezek a tanulmányok az akciók útmutatójaként készültek, hiszen 1938-ban — első könyvének megjelenésekor — a frakciózást is kiküszöbölő új titói, hazai pártbizottság tagja lett maga is, miután sikerült kiharcolni és kiharcolni a párt fennmaradását, amikor a lengyel és magyar pártokat feloszlatták. Így 1941-ben már áprilisban ott volt Kardelj a szlovén Oszobodilna Fronta megalakítói között s ennek alelnöke is lett. Itt is — mint mindig és mindenütt — kapcsolódott benne a forradalmi tett embere a tudós marxista ideológiussal és teoretikussal! Nem hiába szemelte ki őt Titó legfőbb és legközelebbi — elméletben és gyakorlatban is — küzdőtársává még az 1930-as években.

Kardelj nemzetközisége a haza felszabadítása és szocialista alapon álló megszervezése közben felölelte és magához vonta mind a hazában élő nemzeteket és nemzetiségeket, mind a világ többi elnyomott nemzetét is, segédkezet nyújtva azoknak is a maguk népfelszabadító harcához, amely másutt is, nálunk is kapcsolódott és egybefűződött az osztályharcral s a harccal az imperializmus ellen. Így a hazánk felszabadításáért, a további szabadságért és függetlenségért folyó harc egybeforrott a világ elnyomott népeinek szabadságharcával is.

Történelmet formáló forradalmár és stratégia — forradalmi stratégia — volt Kardelj mindenkor, aki tudta, hogy a szocializmusért vívott harc világméretű harc és közös célú harc, ha az utak, a hozzávezető utak, különbözőek is, mert minden szabadságharc és minden forradalom a nemzet sajátos fejlődésének útján és síkján folyik és folyhat csupán, és minden harcos és minden forradalmi párt a saját munkásosztálya és saját népe előtt felelős tetteiért, útjáért és koncepciójáért, amelynek a belső sajátosságokból kell erednie, amelynek a belső sajátosságokon kell felépülnie.

Részt vett Kardelj a néphatalom felépítésében is, megalkotva e népi hatalom elméletét is, megalkotva a népek: nemzetek és nemzetiségek testvérj közösségének megszervezéséhez szükséges hatalmi formákat, jól tudva: „Az a fontos, hogy a néptömegek széles körben együttműködjenek a hatalomgyakorlásban.” Szem előtt tartva mindig az aktív békés koegzisztencia és az el nem kötelezettség politikai megteremtésének szükségességét, főleg a *Szocializmus és a háború* és az *El nem kötelezettség történelmi gyökerei* című műveiben.

Már az AVNOJ második, jajcei ülészakát is segített előkészíteni, döntéseit, határozatait előkészíteni, már akkor tudva, hogy a bürokrácia nem építheti ki a szocializmust, hogy csak a milliós népi tömegek építhetik azt ki. Ezért harcol mind a sztálini dogmatizmus és nagyhatalmi politika ellen is, de később is, mind a liberalizmus, mind a dogmatizmus és nacionalizmus ellen, a technobürokrata erők és irányzatok ellen — a forradalom emberi, humánus jellegének kidomborításáért a gyakorlatban is — a szocialista öngazgatást, az öngazgatású szocializmust tűzve ki célul, már csak azért is, mert a bürokrácia nagyhatalmi hegemonizmust is rejt magában.

Ennek az új fajtájú öngazgatású szocializmusnak elméletét nyújtotta nagy jelentőségű művében, *A szocialista öngazgatás politikai rendszerének fejlődési irányában*, amelyben kifejti azt a fő irányvonalat, hogy: „Az ember boldogságát csak önmaga teremtheti meg — a többi emberrel való egyenjogú viszonyokban.” Ezért „társadalmunk a társadalmi apparátus egyre csökkenő szerepén alapuljon”. A fejlődés állandó és örök és „Semmi sem annyira szent számunkra, hogy túl ne haladjuk, hogy az át ne adná helyét a még haladóbbnak, a még emberibbnek, még szabadabbnak...” Mindez ellentéte a bürokráciának és a technokráciának, mert „Semmilyen tökéletes bürokratikus gépezet — bármilyen lángelméjű vezetőség áll is az élén — nem építheti ki a szocializmust. A szocializmus csakis a milliós tömegek kezdeményezéseiből nőhet ki...”; mert „Demokratikus politikai rendszerünk kiindulópontját csakis a munkások

és más dolgozók öngazgatási demokratikus viszonyai adhatják meg..." Küldöttrendszerünk az, amiben Marx a proletariátus diktatúrájának alapvető jellegzetességét, vagyis az „államként szervezett munkásosztályt” látta. „E diktatúra formái azonban demokratikusak és humanisztikusak...”

Mint az elméletet a gyakorlattal kapcsoló forradalmár döntő szerepet játszott Kardelj a X. és XI. pártkongresszus dokumentumainak ki-munkálásában, valamint alkotmányaink megszövegezésében Jajcétól kezdve 1971-ig és 1974-ig vagy pedig a társult munkáról szóló törvény megalko-tásában is.

Ismerte a szubjektív tényező szerepét a szocialista építőmunkában és e szubjektív tényezők közé odasorolta a tudományt és művészetet is a Kommunista Szövetségen kívül és az alkotómunkát általában is. Ezért harcolt az alkotómunka szabadságáért, nem l'art pour l'art-ként fogva fel az alkotás szabadságát, hanem úgy, mint harcot az elmélet és gya-korlat továbbfejlődéséért — a nagy célért vívott harcban. Az alkotómunka ne függjön azonban az állam rendelkezéseitől, harcoljon — e rendelkezé-sektől függetlenül — az új, az öngazgatású szocialista társadaloméért.